

Työttömien Keskusjärjestön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle HE 116 VP

Työttömien Keskusjärjestö kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa lausuntopyynnöstänne,

Hallituksen esityksessä (ChatGPT:n tiivistelmän mukaan):

-Hakijalla on vahvempi velvollisuus hakea ensin ensisijaiset etuudet (esim. työttömyysetuus, asumistuki). Kela arvioi mahdollisen etuusoikeuden ja kehottaa hakemaan kuukauden sisällä. Jos kehotusta ei noudateta, toimeentulotuen perusosaa voidaan alentaa 50 %, ellei se vaaranna välttämätöntä toimeentuloa.

-Työttömän tai vajaasti työllistyneen on ilmoittauduttava kokoaikatyön hakijaksi. Jos henkilö ei tee ilmoittautumista määräajassa, perusosaa alennetaan 50 %.

Kahden kuukauden aikaraja poistetaan työvoimapolitiittisesti moitittavissa tilanteissa

Työttömyysetuuden maksun keskeytys johtaa toimeentulotuessa perusosan madaltamiseen:

- 7–30 pv katkos → alentaminen 1 kk ajaksi
- 45 pv katkos → alentaminen 2 kk ajaksi
- toistaiseksi → alentaminen enintään 6 kk

Toimeentulotuen perusosan madaltaminen: 20 % ensimmäinen kuukausi, 40 % sen jälkeen.

-Jos kotoutumissuunnitelmasta kieltäydytään ilman perusteltua syytä, perusosaa madalletaan:

- 20 % ensimmäinen kuukausi, 40 % toinen kuukausi. Madalletaan enintään kahden kuukauden ajaksi.

-Kela saa oikeuden pyytää välttämättömiä tietoja työttömyyskassoilta ja rahalaitoksilta.

-Tietopyynnöistä ilmoitetaan etukäteen hakijalle.

-Jos tukea ei haeta edeltävälle kuukaudelle, edellisen kuukauden viimeisen pankkipäivän tulo otetaan huomioon hakukuukaudessa.

-Toimeentulotuen perusosaa leikataan

- Yksinasuvat ja kotona asuvat yli 18-vuotiaat: -3 %
- Yksinhuoltajat: -2,1 %
- Muut yhteistaloudessa asuvat: -1,9 %
- Lasten perusosat: +0–0,7 %

Ansiotulovähennyksen poisto

- 150 € ansiotulovähennys poistetaan kaikilta yli 18-vuotiailta.
- Myös pienet avustukset ja muut tulot otetaan jatkossa täysimääräisesti huomioon.

Terveydenhuoltomenojen raja

- Hyväksytään vain välttämättömät terveydenhuoltomenot.
- Arviointi perustuu hyväksyttyyn hoitokäytäntöön, tutkimusnäyttöön ja kustannusvaikuttavuuteen.

Kuntien rahoitusosuuden muutos

- Kuntien rahoitusosuus nousee 50 % → 100 % 18–24-vuotiaiden osalta, jos perheessä ei ole muita ikäryhmiä.
- Kunnille kompensoidaan lisäys valtionosuuksien kautta.

Asumismenojen sääntely ja maksutavat

- Jos vuokravakuus maksetaan toimeentulotuesta, vuokra maksetaan jatkossa suoraan vuokranantajalle.
- Asumismenojen hyväksymisen sääntelyä tarkennetaan ja kuntakohtaisia rajoja päivitetään.

Muut hallinnolliset muutokset

- Mahdollisuus antaa toimeentulotuen lakkautuspäätös tietyissä tilanteissa.
- Henkilöllisen soveltamisalan pykälää tarkennetaan (vakinaisen oleskelun ja oleskeluluvan merkitys).

Työttömien Keskusjärjestö ei kannata lakiesitystä

Arviomme mukaan tämä lakiesitys heikentää työllisyyttä ja vaikeuttaa kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten elämisen edellytyksiä ja arjen hallintaa. Tätä esitystä voi luonnehtia rakenteellista väkivaltaa edistäväksi. Esityksen idea on yksinkertaisesti leikata toimeentulotukea. Mutta tässä annetaan ymmärtää, että ihmiset jotenkin välttelisivät ensisijaisten etuuksien hakemista – esim. palveluihin hakeutumista. Käytännössä kuitenkin valtio ja hyvinvointialueet säästävät sellaisista palveluista, joihin toimeentulotuen saajia potentiaalisesti ohjattaisiin. Myös vaatimukset ensisijaisten etuuksien saamiseksi (esim. työllisyyssehto) ovat kiristyneet ja työvoimapolitiittiset seuraukset kiristymässä. Tilanne on muutoinkin terveytensä ja hyvinvointinsa kanssa kamppaileville ihmisille kafkamainen. Heille esitetään mahdottomia vaatimuksia tilanteessa, jossa he usein kamppailevat tyhjän jääkaapin sisällön kanssa.

Työttömien Keskusjärjestö muistuttaa, että Suomi on saanut Euroopan neuvostolta useita huomautuksia liian alhaisesta perusturvan tasosta. Lisäksi viimesijainen toimeentulotuki on todettu THL:n tutkimuksessa jo ennen sosiaaliturvan leikkauksia joiltakin osin liian alhaiseksi inhimillisen elämän turvaamiseksi.

Jos ihmisiä aidosti haluttaisiin tukea tällä mallilla, palvelut pitäisi rahoittaa niin laadukkaiksi, että kaikki hyötyisivät. Tanskassa on ollut mahdollista räätälöidä työllisyyttä edistävät toimenpiteet työttömien tarpeiden mukaisiksi. Säästöpainneiden Suomessa suunta näyttäytyy päinvastaiselta.

On tärkeää huomioida, että tämän lakiesityksen sanktiot ja vaatimukset liittyvät tilanteisiin, joissa toimeentulotukea saanut ei noudata annettuja ohjeita. On inhimillistä erehtyä tai ymmärtää asiat väärin ja sitten on tietysti toinen asia, mikä on joidenkin näiden ihmisten työ- ja toimintakyky ylipäättään reagoida heille annettuihin velvoitteisiin ja ohjeisiin. Kuten tässä lakiesityksessä on laskettukin, niin osa toimeentulotuen asiakkaista ei olettavasti kykene reagoimaan syystä tai toisesta annettuihin ohjeisiin ja vaatimuksiin. Etenkin heidän luottamuksensa omaan itseensä ja yhteiskuntaan tulee taas merkittävästi alenemaan ja ovat vaarassa pudota turvaverkkojen ulkopuolelle.

Toimeentulotuen perusosan alentaminen heikentää ihmisarvoa

Lakiesityksessä lukee: *"Välttämätön apu on kuitenkin aina turvattava. Tuen tulee mahdollistaa säällinen elämä ja olla riittävä perustarpeiden kannalta, ja sen tason on oltava vähintään 50 prosenttia ekvivalentista mediaanitulosta. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on katsonut, että Suomen perustoimeentulotuki ei vastaa tasoltaan tätä sosiaalisen peruskirjan minimivaatimusta. Euroopan neuvoston ministerikomitea on sen vuoksi suosittanut tason nostamista."*

Kansalaiset ovat olleet huolissaan lakiesityksen vaikutuksista jo ennen kuin tämä lakiesitys on saatettu voimaan. <https://www.adressit.com/irtitoimeentulotuesta>, 22.9.2025 käynnistynyt aloite on kerännyt 3 viikossa yli 4000 allekirjoitusta (näkyvyys aluksi kylläkin korkeampi).

Jo tehtyjen aiempien sosiaaliturvaleikkausten jälkeen näemme, että mm. maksuhäiriömerkintöjen, ulosottojen sekä kodittomuuden (<https://www.hs.fi/suomi/art-2000011560304.html>) määrä on lähtenyt nousuun. Leikkausten vaikutukset ovat hiljalleen astuneet voimaan, joten leikkausten kaikista vaikutuksista emme vielä tiedä. STM on kuitenkin esimerkiksi lapsiperheköyhyyden osalta nostanut arviotaan siitä, kuinka paljon lapsia joutuu köyhyysrajan alle (31 000 lasta uuden arvion mukaan <https://yle.fi/a/74-20184705>).

Miten 50 % alentaminen viimesijaiseen turvaan voidaan tehdä alentamatta ihmisarvoa? Miten 20 tai 40 % alentaminen voidaan tehdä? Toimeentulotuki ei usein täytenäkään riitä ihmisarvoiseen elämiseen.

Ansiotulovähennyksen poistaminen heikentää kannustimia osallistua työntekoon

Hallituksen esityksellä pyritään siihen, että osa-aikatyötä tekevien ja päätoimisesti ilman opintoetuuksia opiskelevien tulee hakea kokoaikatyötä. Näillä toimilla oletetaan saavan tuloksia:

"Velvollisuus ilmoittautua kokoaikaista työtä hakevaksi koskisi muun muassa osa-aikatyötä tekeviä ja päätoimisesti ilman opintoetuuksia opiskelevia. Sellaisia toimeentulotuen saajia, jotka ovat palkansaajina työssä, jossa työtuntimäärä on alle 30 tuntia viikossa, on noin 34 000 ja tälle joukolla on työskentelyn ajalta maksettu perustoimeentulotukea noin 77 000 kuukaudelta vuonna 2024. Jos tästä kohdejoukosta 75 prosenttia hakisi kokoaikatyötä osa-aikatyönsä aikana ja alkaisi saada työttömyysajalta soviteltua työttömyysetuutta, niin työmarkkinatuen kulut kasvaisivat arviolta noin 31 miljoonaa euroa. Tämä pienentäisi näiden henkilöiden toimeentulotuen tarvetta. Jos loput osa-aikatyötä tekevät tulisivat perusosan alentamisen piiriin ja jos näistä 90 prosentilta alennettaisiin perusosaa, niin toimeentulotuen kulut alenisivat yhteensä noin 20 miljoonalla eurolla."

Työttömien Keskusjärjestö muistuttaa, että työttömyysturvan ehtona on kokoaikatyön hakeminen ja työssäoloehdon täyttäminen. Onko otettu huomioon, että onko tällä ym. kohdejoukolla mahdollista täyttää

työttömyysturvan ehdot? ihmisarvoa alentavana oletuksena näyttää jo olevan, että valtio säästäisi toimeentulotuesta, kun osa ei kykene täyttämään kokoaikatyön vaatimusta täytettyään työttömyysturvan ehdot. Joka tapauksessa nämä arviot vaikuttavat heppoisesti perustelluilta.

On huomioitava, että työttömyysturvan suojaosan poiston jälkeen sekä VATT:n, että YTK:n selvitysten mukaan työttömien osa-aikatyön kannattavuus on laskenut merkittävästi. Kokoaikatyötä ei synny töitä hakemalla.

Lakiesityksen perusteluissa todetaan toimeentulotuen suojaosan poistamisen liittyvän simuloinnin yhteydessä:

*”Niissä kotitalouksissa, joissa perusosaa ei simuloinnin perusteella päädytä alentamaan, suurimmat keskimääräiset käytettävissä olevien tulojen muutokset tulevat kahden huoltajan perheisiin. Tätä selittää osaltaan se, että **ansiotulovähennyksen poisto vaikuttaa lähes joka toiseen kahden huoltajan kotitalouteen.**”*

Työttömyysturvan suojaosan poistaminen on jo nyt heikentänyt osa-aikatyön tekemisen kannustimia tilanteessa, jossa yhä vähemmän kokoaikatyötä on ollut tarjolla. Kun tämä kannustin poistetaan myös toimeentulotuesta, se asettaa lapsiperheet jälleen aiempaa heikompaan asemaan ja vähentää kannustimia hankkia työnteolla tuloja.

On erittäin tärkeää, että lapset näkevät, että vanhemmat kykenevät töihin ja että toimeentulo saadaan työnteolla. Vanhempien työelämäkosketus säilyy. Ennen kaikkea suojaosan poistaminen alentaa lapsiperheiden tuloja tilanteessa, jossa he elävät päivä kerrallaan kädestä suuhun.

Kotoutujalle 2 kk maksimisanktio – kantasuomalaiselle 6 kk maksimisanktio

Kotoutumissuunnitelman laiminlyöntien osalta sanktio on maksimissaan 2 kuukautta, kun muutoin se voi olla maksimissaan 6 kk. Miksi maahanmuuttajataustaiset ja kantasuomalaiset eriarvoistetaan näin? Tämä jäi meiltä hiukan epäselväksi, mutta kytkeytyy oletukseen työllistymisestä.

Esityksessä todetaan:

*”Perusosan alentamisen kahden kuukauden aikaraja säilytettäisiin niissä perusosan alentamisen tilanteissa, jotka johtuisivat kotoutumissuunnitelmaan liittyviin laiminlyönteihin. Kotoutumissuunnitelmaan liittyvät laiminlyönnit säilyisivät perusosan alentamisen perusteina 10 §:n 1 momentin 2 kohdassa muutoin sellaisina kuin voimassa olevassa laissa, mutta momenttiin tarkennettaisiin, **että 2 kohta koskisi vain niitä maahanmuuttajia, joilla ei ole 2 a §:n mukaista velvollisuutta ilmoittautua työnhakijaksi työvoimaviranomaiseen.** Työttömäksi kokoaikatyön hakijaksi ilmoittautuneiden kotoutumissuunnitelmaan liittyvät moitittavat menettelyt olisivat huomioitu 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Hallitus katsoo, että niiden maahanmuuttajien, joita 10 §:n 2 momentin 2 kohta edelleen koskisi, perusosan alentaminen olisi edelleen mahdollista samaan tapaan ja samoin perustein kuin voimassa olevan lain mukaankin.”*

Kun kotoutumista ja kotoutumissuunnitelmaa pidetään sillä tavalla tärkeänä, että laiminlyönnistä rangaistaan alentamalla viimesijaista turvaa, niin se on outoa, että on kahden kategorian rangaistuksia. Toisille 2 kk ja toisille 6 kk. Sitä ei perustella, miksi oletus ilmoittautua työvoimaviranomaiselle työnhakijaksi on näin tärkeä erottava tekijä.

Joka tapauksessa tällaiset hienovaraiset poikkeukset ruokkivat ihmisissä väärinkäsityksiä ja ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Tällä työllisyysvelvoitteen kiristämiseen liittyvällä ”moraalisoinnilla” myös epäsuorasti rangaistaan työttömiä ja ruokitaan myyttiä laiskoista työttömistä.

Onko ensisijaisen hakemisvelvoitteen taustat kunnolla selvitetty?

Tässä lakiesityksessä on se hämmäntävä piirre, että oletetaan, että ihmiset jättäisivät hakematta ensisijaisia etuuksia koska eivät haluaisi hakea koko-aikatyötä. Peruslähtökohta ainakin ennen sosiaaliturvan muutoksia on ollut se, että kunnilla (ja nykyisillä hyvinvointialueilla) on ollut intressi selvittää ovatko toimeentulotuen hakijat olleet oikeutettuja perusetuuksiin (jotteivät joudu maksamaan toimeentulotukea). Lisäksi tuhannet työttömät ovat jo nyt tilanteessa, jossa heillä on päällekkäin asumistuki, työmarkkinatuki ja toimeentulotuki. Mitään kovin uutta ei tässä asetelmassa ole tapahtunut, muuta kuin se, että yhä useampi työtön joutuu turvautumaan toimeentulotukeen, koska perusetuuksia on leikattu ja kustannustaso on noussut.

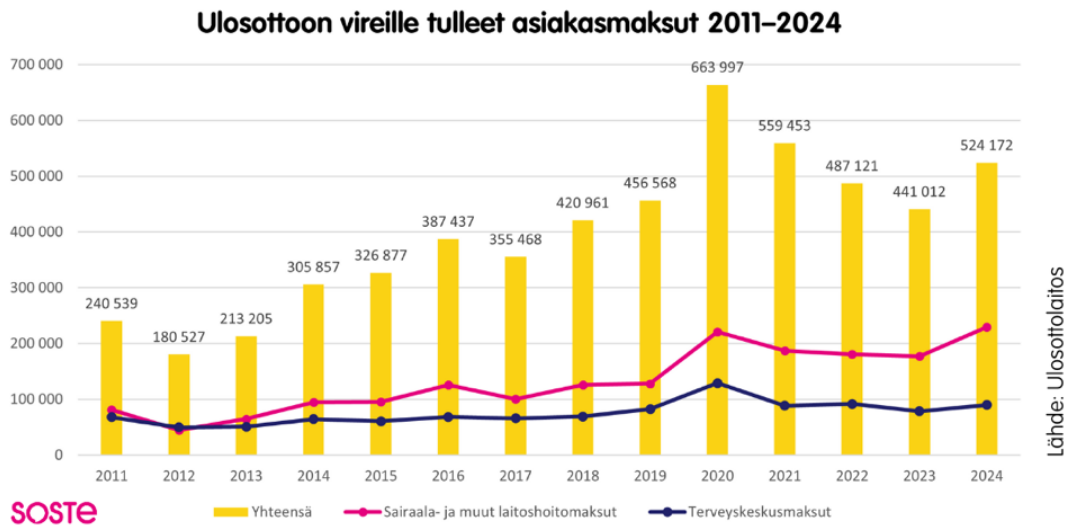
Lakiesityksessä lukee: *”Hakemisvelvoitteeseen liittyisi se, että Kansaneläkelaitos ohjaisi toimeentulotuen hakijaa hakemaan ensisijaista etuutta ja yksilöisi, että mitä etuutta hakijan tulisi hakea. Hakemisvelvoite ei aseta yhtäkään ihmisryhmää eriarvoiseen asemaan. **Myös esimerkiksi vajaakuntoisilta tai toimintakyvyn rajoituksia omaavilta voidaan edellyttää ensisijaisen etuuden hakemuksen tekemistä.** Muun kuin perustoimeentulotuen hakemista ei voida lähtökohtaisesti pitää sen vaikeampana kuin perustoimeentulotuenkaan hakemista.”*

Kuka työllistää koko-aikaisesti ”vajaakuntoiset tai toimintakyvyn rajoituksen omaavat”? Olisiko nyt loogista velvoittaa yritykset työllistämään osatyökykyiset? Jos/kun julkisia varoja käytetään vähemmän työllisyyden edistämiseksi, paljon muita vaihtoehtoja ei ole. Eri asia on tietysti, että voivatko osatyökykyiset selvityä koko-aikatoista. On epäinhimillistä olettaa, että he selviytyisivät. Osa näistä ihmisistä on niin heikossa kunnossa, etteivät kykene osallistumaan edes matalan kynnyksen työ- ja toimintakykyä ylläpitävään toimintaan. Tämäkö sitten on sitä, ettei aseteta *”yhtäkään ihmisryhmää eriarvoiseen asemaan?”*

Terveydenhuoltomenojen rajaus

Lakiesityksessä todetaan *”Toimeentulotuesta on muodostunut rinnakkainen lääkekorvausjärjestelmä, joka ei ole sopusoinnussa nykyisen sairausvakuutusjärjestelmän periaatteiden kanssa. Sairausvakuutuksen lääkekorvausjärjestelmää ja lääkkeiden maksamista toimeentulotuesta arvioidaan kokonaisuutena ja uudistetaan.”*

Nykyinen lääkekorvausjärjestelmä ja laajemmin sosiaali- ja terveyspalvelut ovat yksinkertaisesti liian kalliita työttömille. Ulosottoon menee esimerkiksi valtavasti asiakasmaksuja vuosittain (huomatkaa vuoden 2020 - 2021 koronapiikki alla).

<https://www.soste.fi/uutiset/hyvinvointialueiden-valilla-isot-erot-ulosottoon-menneissa-asiakasmaksuissa/>

Mitkä ovat siis ei välttämättömiä terveydenhuoltomenoja joita tässä halutaan rajata? Jos/kun koetaan, että toimeentulotukijärjestelmästä olisi tullut rinnakkainen lääkekorvausjärjestelmä, eikö kannattaisi ensin korjata varsinainen lääkekorvausjärjestelmä?

Muistutamme, että Suomessa tuloerot näkyvät terveydessä. Suurituloisimpaan 40 prosenttiin kuuluvan 25-vuotiaan naisen jäljellä olevan elinajan odote on noin 61 vuotta, kun pienituloisimmassa viidenneksessä elinajanodote on lähes viisi vuotta lyhyempi. Miehillä vastaava ero on 9 vuotta. Erot ovat Suomessa kansainvälisesti katsoen suuria.

Ottaen nämä ylläolevat perustelut huomioon, toteamme, että tämä esitys kasvattaa rakenteellista väkivaltaa Suomessa. Rakenteellisella väkivallalla tarkoitetaan (WHO:n määritelmästä johdettuna):

*”Väkivalta, jossa yhteiskunnassa vallitsevilla rakenteilla, valtajärjestelmillä, normeilla ja toimintatavoilla heikennetään henkilöiden tai henkilöryhmien oikeuksia ja asemaa suhteessa muihin ja **estetään näin heidän perustarpeidensa tyydyttäminen, uhataan heidän henkeään, terveyttään tai hyvinvointiaan tai aiheutetaan muutoin heille vahinkoa.***

Rakenteellinen väkivalta on epäsuoraa siten, ettei se kohdistu suoraan yksittäisiin henkilöihin mutta sen seurauksista kärsivät yksittäiset henkilöt tai henkilöryhmät.

*Rakenteellinen väkivalta pitää sisällään esimerkiksi **epäinhimillisen ja ihmisoikeuksia loukkaavan poliittisen päätöksenteon, lakien riittämättömän täytäntöönpanon, vallan ja resurssien epäoikeudenmukaisen ja epäsymmetrisen jakautumisen, ihmisryhmien syrjinnän, ihmisoikeusloukkaukset sekä väkivaltaa ihannoivan ja sitä edistävän median ja mainonnan. Rakenteellinen väkivalta hankaloittaa ihmisoikeuksien yhtäläistä toteutumista. Rakenteellinen väkivalta voi liittyä esimerkiksi yhteiskunnalliseen seksismiin tai rasismiin.***

Työpaperi 1/2020, Katriina Bildjuschkin, Helena Ewalds, Johanna Hietämäki, Hanna Kettunen, Tanja Koivula, Jukka Mäkelä, Suvi Nipuli, Martta October, Joonas Peltonen, Reetta Siukola

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf

Työttömien Keskusjärjestön puolesta,

Jukka Haapakoski

Toiminnanjohtaja

Työttömien Keskusjärjestö

Yliopistonkatu 5, 6. krs

00100, Helsinki

jukka.haapakoski@tyottomat.fi

Y-tunnus: 1003909-9

+358 50 577 2580